

Η «ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ» ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ ΩΣ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Του Ευαγγέλου Γριβάκου, Αντιστρατήγου ε.α. - Νομικού

Ο Εθνομάρτυρας και Πρόδρομος της Ελληνικής Επανάστασης **Ρήγας Φεραίος-Βελεστινλής (1757-1798)**, γεννήθηκε στο Θεσσαλικό χωριό Βελεστίνο (αρχαίες Φέρες). Σε ηλικία 20 ετών εγκατέλειψε το Βελεστίνο, κατέφυγε στο Λιτόχωρο και μετά στο Αγ. Όρος και την Κων/πολη, όπου και γνωρίστηκε με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη (1726-1806) – παππού του μετέπειτα αρχηγού της Επανάστασης Αλ. Υψηλάντη - τον οποίον και ακολούθησε στο Ιάσιο ως ηγεμόνα της Μολδαβίας.

Διαμένων σε παραδουνάβιες περιοχές συνέλαβε την ιδέα της απελευθέρωσης του Γένους των Ελλήνων. Το 1786 έγινε Γραμματέας του Ηγεμόνα της Βλαχίας Νικ. Μαυρογένη – αδελφό του παππού της Μαντώς Μαυρογένους - στο Βουκουρέστι. Τον Αύγουστο του 1796 αναγκάστηκε να καταφύγει στην **Βιέννη**, που έγινε το κέντρο της επαναστατικής του δράσεως.

Το 1797, στον απόηχο των εξελίξεων της Γαλλικής Επανάστασης, κυκλοφόρησε το επαναστατικό περιεχομένου έργο με τον επιμήκη τίτλο: **«Ρήγα φιλοπάτριδος, ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ των κατοίκων της Ρούμελης, της Μ. Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας (σ.σ. Μολδοβλαχίας). Υπέρ των νόμων- Ελευθερία, Ισοτιμία, Αδελφότης - και της Πατρίδος»**, το οποίο περιείχε κωδικοποιημένη πρόταση υπό συνταγματική μορφή για την οργάνωση και λειτουργία του Πολιτεύματος της μετεπαναστατικής Ελλάδος, ως κράτους ανεξάρτητου και ενιαίου. Το έργο περιελάμβανε τα πονήματα: «Επαναστατική Προκήρυξη υπέρ νόμων και πατρίδος», «Διακήρυξη των Δικαίων (=δικαιωμάτων) του Ανθρώπου» και το «Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας».

Η **«Επαναστατική Προκήρυξη»**, απευθύνονταν προς τους λαούς «που στενάζουν υπό την δυσφορωτάτην τυραννίαν του οθωμανικού δεσποτισμού» παροτρύνοντας αυτούς «να εγείρουν ανδρείως τον καταβεβλημένο τράχηλόν των, ενοπλίζοντες εμμανώς τους βραχιονάς των με τα άρματα της εκδίκησεως δια να εκβοήσουν νόμιμον πάσης της Οικουμένης τα άμωμα δίκαια (τα οποία) θεόθεν εχαρίσθησαν (σε αυτούς) δια να ζήσουν ησύχως επάνω εις την γην». Στην τελευταία ενότητα της Προκήρυξης, οι λαοί παρακινούνται να ελέγχουν τους διοικούντες ώστε να εκδίδουν νόμους ωφέλιμους στην κοινωνία, «εναγκαλιζόμενοι την πολύτιμον ελευθερίαν των ενδόξων προπατόρων των».

Η κωδικοποιημένη «**Διακήρυξη των Δικαιών του Ανθρώπου**» πραγματεύεται την καταγραφή δικαιωμάτων και ελευθεριών φυσικού Δικαίου. Κατ' αυτήν: « Η αυτοκρατορία (=κυριαρχία) του Λαού είναι αδιαίρετη και αναφαίρετη και ο Λαός μόνο μπορεί να προστάζει[.....] για όλα και χωρίς (κανένα) εμπόδιο». Οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκείας, είναι ίσοι απέναντι στον Νόμο, έχουν δικαίωμα αντίστασης εναντίον εκείνων που κατέχουν δημόσια αξιώματα και δεν μπορεί να συλλαμβάνονται ή φυλακίζονται, παρά μόνο εφόσον υπάρχει Νόμος και όπως αυτός ορίζει. Ομοίως έχουν την ελευθερία του συναθροίζεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι, της ακώλυτης επιλογής εργασίας και της προστασίας των «κτημάτων» (=περιουσιών) τους. Κάθε **δόσιμο (φορολογία)** γίνεται για το Δημόσιο και «όχι για αρπαγές του ενός και του άλλου». Οι υπήκοοι έχουν το δίκαιο (= υποχρέωση) να συντρέξουν στο «ρίψιμο του τεφτεριού» (=να συνεισφέρουν) προς το Δημόσιο, αλλά δικαιούνται να παίρνουν (=να ζητούν) λογαριασμό από εκείνον που το σύναξε. Αναφορικά με την **Παιδεία**, η Πατρίς «έχει» (=είναι υποχρεωμένη) να καταστήσει σχολεία εις όλα τα χωριά δια τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά. (Διότι) «εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη».

Μετά την Διακήρυξη, η πρόταση και ο οραματισμός του Ρήγα για ένα φιλελεύθερο δημοκρατικό Πολίτευμα στην απελευθερωμένη Ελλάδα βρήκαν νομική και ιδεολογική υλοποίηση στο εξ 124 άρθρων μεγαλόπνοο **«Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας»** ή, απλούστερα, **«Σύνταγμα του Ρήγα»**, εμπνευσμένο από το Γαλλικό σύνταγμα του 1793 και το πολίτευμα της αρχαίας Αθήνας, αλλά χωρίς να εκλείπει το πνεύμα της χριστιανικής Πίστεως.

Στο εν λόγω πόνημα η έννοια του «Έθνους» συνυφάζεται **«με το πλήθος του Λαού το οποίον είναι θεμέλιον της εθνικής παραστήσεως και όχι μόνο οι πλούσιοι και οι κοτζαμπάσηδες»**.

Οι αναφορές του Συντάγματος στην λαϊκή αυτοκρατορία, την πολιτική ισότητα και τα ατομικά/ κοινωνικά δικαιώματα αποτυπώθηκαν όπως στην «Προκήρυξη των Δικαιών του Ανθρώπου» της οποίας άξιον ιδιαίτερης μνείας είναι το πρώτο εδάφιο του ακροτελεύτιου άρθρου της που αναγνωρίζει το δικαίωμα αντίστασης του αδικούμενου λαού κατά της εξουσίας, έχον ως εξής: **«Όταν η Διοίκηση βιάζει, αθετεί, καταφρονεί τα δίκαια του λαού και δεν εισακούει τα παράπονά του, το να κάμνει ο λαός επανάσταση, ν' αρπάξει τ' άρματα και να τιμωρήσει τους τυράννους του, είναι το πλέον ιερόν από όλα τα δίκαιά του και το πλέον απαραίτητο απ' όλα τα χρέη του»**.

Επιστέγασμα των ανωτέρω ρυθμίσεων ήταν η κατά το άρθρο 20 του Συντάγματος του Ρήγα πρόβλεψη και διεξαγωγή **εκλογών** για την ανάδειξη αντιπροσώπων του Έθνους, ενώ δεν έλειψαν ούτε οι διατάξεις **Διεθνούς Δικαίου** σχετικά με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής και εκπροσώπησης της Χώρας ούτε και θεσμοί **άμεσης δημοκρατίας**, όπως το δημοψήφισμα, η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία, το αιρετό των δικαστών.

Στο Παράρτημα του Συντάγματος, περιγράφεται η **Σημαία του Ρήγα**, με

τρεις παράλληλες τρίχρωμες λωρίδες: Μια κόκκινη, που απεικονίζει «την αυτεξουσιότητα του Ελληνικού Έθνους», μια άσπρη «την αθωότητα της δικαίας ημών αφορμής κατά της τυραννίας» και μια μαύρη, «τον υπέρ της Πατρίδος και Ελευθερίας ημών θάνατο». Στο μέσον της σημαίας απεικονίζεται «το ρόπαλο του Ηρακλέους» συμβολίζον την δύναμη των σκλαβωμένων Ελλήνων να γκρεμίσουν την απολυταρχία του Σουλτάνου και άνωθεν αυτού τρεις σταυροί σημαίνοντες, κατά μια άποψη, αντίστοιχα: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ.

Η «ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ» τυπώθηκε τον Νοέμβριο 1797 σε 3.000 αντίτυπα στην Βιέννη, εντός του παράνομου τυπογραφείου των Στατιστινών αδελφών Πούλιου. Στα τέλη του έτους, σκοπεύοντας ο Ρήγας να κατέλθει στην Ελλάδα για να αρχίσει την επαναστατική του δράση, προωθεί τα κιβώτια με τα έντυπα στον εν Τεργέστη φίλο του Αντώνη Νιώτη, στέλνοντας συγχρόνως και ενημερωτική επιστολή προς τον έμπιστο συνεργάτη του Αντώνη Κορωνιό που δεν την παρέλαβε ο ίδιος διότι απουσίαζε στην Δαλματία αλλά ο συνεταίρος του **Δημ. Οικονόμου**, ο οποίος, από δόλο ή φόβο, τα παρέδωσε στην αυστριακή αστυνομία. Έτσι, όταν ο Ρήγας ανύποπτος αφίχθη στην Τεργέστη, συνελήφθη και, αρχές Φεβρ. 1798, οδηγήθηκε στην Βιέννη με την κατηγορία της προπαρασκευής επανάστασης κατά των Τούρκων. Στις 10 Μαΐου του ίδιου έτους οι Αυστριακοί τον παρέδωσαν στον Τούρκο καϊμακάμη του Βελιγραδίου που τον φυλάκισε μαζί με άλλους 7 συντρόφους του στο παραποτάμιο φρούριο Νεμπόσα. Εκεί αφού τους βασάνισαν σκληρά, την ν. 10/11 Ιουν 1798 (π.ημ.) τους στραγγάλισαν και, σύμφωνα με επίσημα αυστριακά έγγραφα (Εκθεση Λεγκράντ – Λαμπρού), πέταξαν τα σώματά τους στον Δούναβη.

Είναι ευτύχημα για τον Ελληνισμό ότι ο Ρήγας, προ της συλλήψεως, είχε προλάβει να διασπείρει ευρέως προς έμπιστα πρόσωπα, χειρόγραφα και

περί τα 200 αντίτυπα του έργου του, εκ των οποίων, όμως, ουδέν διεσώθη μέχρι σήμερα, προφανώς διότι οι αποδέκτες τους, ένεκα φόβου, τα εξαφάνισαν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ ο οποίος, με την από 1 Δεκ. 1798 (δηλαδή εξάμηνο μετά την θανάτωση του Ρήγα) Πατριαρχική Επιστολή του, έδωσε προς τον Μητροπολίτη Σμύρνης Άνθιμο - και πιθανώς και σε άλλους Μητροπολίτες - εντολή να περιμαζέψει όσα έντυπα και χειρόγραφα κυκλοφορούσαν στην Περιφέρειά του και να τα στείλει αμελητί στην Κων/πολη.

Το κείμενο της «ΝΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ» παρέμενε άγνωστο μέχρι το 1871, ώσπου στο Περιοδικό «ΠΑΡΘΕΝΩΝ», (τ.Β΄, σ. 507) δημοσιεύθηκε από τον ιστορικό Παν. Χιώτη (1814-1896) ένα χειρόγραφο αντίγραφο του πρωτοτύπου, ληφθέν από το αρχείο του καθηγητού της Ιονίου Ακαδημίας Νικ. Μανιάκη (1789-1854), στην Ζάκυνθο. Ατυχώς, το χειρόγραφο έχει χαθεί και αγνοείται η τύχη του. Ένα δεύτερο χειρόγραφο με χρονολογία 1807, βρέθηκε από τον καθηγητή Αλ. Έλιαν το 1950 στο Βουκουρέστι και σήμερα σώζεται στην βιβλιοθήκη της ρουμανικής ακαδημίας. Πρόκειται για το «Χειρόγραφο του Βουκουρεστίου» του οποίου η χρησιμότητα έγκειται, κατά τον καθηγητή Απ. Δασκαλάκη, στο ότι επέτρεψε την σχεδόν πλήρη αποκατάσταση, μελέτη και αξιολόγηση του αυθεντικού κειμένου της «Νέας Πολιτικής Διοίκησης».

Και ένα τρίτο χειρόγραφο, το επονομαζόμενο «Χειρόγραφο των Κυθήρων»,

βρέθηκε από τον φιλόλογο Εμμ. Στάθη στο αρχείο του πατέρα του Σπύρου Στάθη (1889-1945), θεωρείται ότι αντιγράφηκε από έντυπο του 1797, είναι, όμως, άγνωστος ο αντιγραφέας και το έτος αντιγραφής. Βρίσκεται καταχωρημένο στην βιβλιοθήκη παλαιών βιβλίων της Βουλής των Ελλήνων και αποτελεί το πρώτο πολιτικό συνταγματικό κείμενο του νεότερου Ελληνισμού.

Παρά τις ενάντιες περιστάσεις, το «Σύνταγμα του Ρήγα» όχι απλά κατόρθωσε να «επιβιώσει» αλλά και να διαφωτίσει τους εμπνευστές της Ελληνικής Μετεπαναστατικής Πολιτείας, αρχής γενομένης από τα ιδρυθέντα τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης «τοπικά πολιτεύματα», που θεωρούνται οι στοιχειώδεις «κρατικές»-διοικητικές οργανώσεις των απελευθερωμένων περιοχών. Σημαντικά εξ αυτών των είναι: Η «Μεσσηνιακή Γερουσία», που εξέ-

δωσε την πρώτη «Διακήρυξη περί Ανεξαρτησίας» προς τις Ευρωπαϊκές Αυλές (Καλαμάτα 25-3-1821), η «Βουλή της Θεσσαλομαγνησίας» (Βελεστίνο, 11-5-1821) κατά την οποία ο Άνθιμος Γαζής (1758-1828) συνέστησε «μίμηση του έργου του Ρήγα» για την σύνταξη τοπικού συντάγματος, η «Συνέλευση των Καλτεζών» (20-26 /5/1821), που αποτέλεσε το πρώτο επίσημο νομικό κείμενο της σύγχρονης Ελλάδος και οι Συνελεύσεις της Δυτικής και Ανατολικής Χέρσου Στερεάς Ελλάδος (Νοε. 1821, στο Μεσολόγγι και στην Άμφισσα, αντίστοιχα) που έθεσαν τις πολιτειακές βάσεις των περιοχών τους.

Εναργέστερη προσδιορίζεται η επίδραση του Ρήγα στα τρία Συντάγματα του Αγώνα. Αναλυτικότερα: Τον Ιανουάριο 1822, η Α΄ Εθνοσυνέλευση ψηφίζει στην Επίδαυρο την «Διακήρυξη της Εθνικής Ανεξαρτησίας», που προβάλλει την ίδρυση του Έθνους-Κράτους, όπως την οραματίσθηκε ο Ρήγας και το «Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος», που καθιέρωσε την δημοκρατική Αρχή της «Διακρίσεως των Εξουσιών», πάλι κατά τις δικές του προβλέψεις.

Το Σύνταγμα της Επιδαύρου, τον Απρίλιο 1823, αναθεωρήθηκε από την Β΄ Εθνοσυνέλευση που συνήλθε στο Άστρος Κυνουρίας. Το νέο Σύνταγμα, ο «Νόμος της Επιδαύρου», ήταν νομοτεχνικώς αρτιότερο αφού ενίσχυε την θέση του «Βουλευτικού» και την Αρχή του «φυσικού δικαστού», παρείχε μεγαλύτερη προστασία στα ανθρώπινα δικαιώματα, απαγόρευε την δουλεία, αναγνώριζε την αυξημένη τυπική ισχύ του Συντάγματος, αλλά, εν τούτοις, ουδόλως παρέκκλινε από τις κατευθύνσεις και τις Αρχές του Ρήγα, μάλλον, θα έλεγε κανείς, τις εφάρμοσε περισσότερο.

Την Πρωτομαγιά 1827, στην Τροιζήνα, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση, έχοντας ήδη αποφασίσει την μεταβίβαση της νομοτελεστικής εξουσίας στον Καποδίστρια και σκοπεύοντας να δώσει στο Έθνος οριστικό Πολίτευμα με βάση το υπό του Ρήγα προτεινόμενο, ψήφισε το «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος». Η αξία του νέου Συντάγματος έγκειτο στο ότι, δια του άρθρου 5, διεκήρυσσε για πρώτη φορά την υπέρτατη δημοκρατική Αρχή της «εθνικής λαϊκής κυριαρχίας» με διατύπωση γλωσσικά και εννοιολογικά όμοια με εκείνη του «πρώτου διδάξαντος» Ρήγα: «...**Η κυριαρχία ενυπάρχει εις το Έθνος. Πάσα εξουσία πηγάζει εξ αυτού και υπάρχει υπέρ αυτού**». Είναι δε, τόσο νομικά ισχυρή και ολοκληρωμένη αυτή η διατύπωση ώστε να αποτελεί το θεμέλιο παντός μέχρι σήμερα δημοκρατικού Πολιτεύματος της Ελλάδος, μη υποκείμενη σε αναθεώρηση.

Αυτός, εν ολίγοις, ήταν ο πρώτος πολιτειακός ιδεαλισμός του Ρήγα Βελεστινλή. Χρέος της Ελληνικής Πολιτείας είναι να αναγνωρίσει την «ΝΕΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ» ως κειμήλιο εθνικής κληρονομιάς μεγάλης δικαιοσύνης και ιστορικής αξίας και τον Εθνομάρτυρα, ομού με τις λοιπές υπηρεσίες και την θυσία του προς την Πατρίδα, ως τον **ως τον πρώτο συνταγματικό νομοθέτη της Νεοελληνικού Κράτους**. Για να δικαιωθεί και η περί αυτού ρήση του Θ. Κολοκοτρώνη ότι: **«Εστάθη ο μεγαλύτερος ευεργέτης της φυλής μας. Το μελάνι του θα είναι (τόσο) πολύτιμο ενώπιον του Θεού όσο (και) το αίμα των Αγίων Του»**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ενδεικτική)

- Νεώτερο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό «ΗΛΙΟΣ». τ. 46, σ. 629.
- Γιώργου Αναστασιάδη, Πολιτική και Συνταγματική Ιστορία της Ελλάδος 1821-1941, Θεσ/νίκη, 2001, σ.2επ.
- Κων/νου Α. Βακαλόπουλου, ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1206-1941, σ. 102 επ.
- ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, ΓΕΣ, τ. 2/1999, Δ. Λημνιάτη, Ρήγας Βελεστινλής, ο Πρωτομάρτυρας της Ελευθερίας, σ. 43 επ.
- Θεόφ. Παπακων/νου, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΑΘΗΝΑ, 1970, ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΈΘΝΟΣ, σελ. 422 επ.
- Τα Ελληνικά Συντάγματα και η Ιστορία τους (1797-1875), Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου- Ίδρυμα Θεμ. και Δημ. Τσάτσου, Αθήνα, 2012.
- Από διαδίκτυο. Δημ. Καραμπερόπουλου, 2 άρθρα: «Επιβίωση του Συντάγματος του Ρήγα Βελεστινλή στους Επαναστάτες του 1821» και «Συμβολή στην Έρευνα του Συντάγματος του Ρήγα: Το σημαντικό έγγραφο των Κυθήρων».